

Jesuspusslet i 12 delar

Del 1: Tystnaden konspiration

Evangelieberättelsen, med dess gestalt Jesus från Nasaret, hittar man ingenstans före evangelierna. I kristna skrifter tidigare än Markusevangeliet, inklusive i nästan alla brev i Nya Testamentet, liksom i många skrifter från andra århundradet, är föremålet för den kristna tron aldrig omtalat som en mänsklig person som nyligen hade levat, undervisat, utfört mirakler, lidit och dött under mänskliga makthavare, eller stigit ut från en grav utanför Jerusalem. Det finns inga spår i breven av Maria och Josef, Judas eller Johannes döparen, ingen födelsehistoria, förkunnelse eller att Jesus väljer ut apostlar. Inga heliga platser eller områden i Jesu verksamhet nämns, inte ens kullen Golgata eller den tomma graven. Denna tystnad är så genomträngande och så förbryllande att försök till förklaringar har visat sig otillräckliga.

Del 2: Ett stumt vittnesbörd över hela världen

Det första tydliga icke-kristna omnämmandet av Jesus som människa i den senare historien görs av den romerske historikern Tacitus runt 115, men han återger förmodligen bara den senare tro på en historisk Jesus, som utvecklats i Rom under hans tid. Flera tidigare judiska och hedniska författare är märkligt tysta. Boken "*Judiska fornminnen*", av den judiske historikern Josefus, som publicerades på 90-talet, innehåller två berömda hänvisningar till Jesus, men dessa är inte övertygande. Den första passagen är, som den lyder i nuvarande form, allmänt erkänd som ett kristet inskott, och försök att bevisa någon form av äkta kärna har misslyckats. Den andra visar också tecken på senare kristna ändringar. Omnämmanden av Jesus i den judiska Talmud är förvanskade och kommer från traditioner som först upptecknades under tredje århundradet eller senare.

Del 3: Att uppenbara Kristi hemlighet

Paulus och andra tidiga författare talar uteslutande om den gudomliga Sonen, som de tror på, i termer av en andlig och himmelsk gestalt. De identifierar aldrig detta väsen som de kallar "Kristus Jesus" (ordagrant "Den smorde frälsaren" eller "Frälsaren Messias") med en människa som nyligen hade levat och dött. Istället är det Gud, som genom medverkan av den Helige Ande, uppenbarat existensen av sin Son, samt den roll denne Son har spelat i Guds frälsningsplan. Dessa tidiga författare talar om länge dolda hemligheter som har blivit uppenbarade för första gången för apostlar som Paulus, och de nämner ingen historisk Jesus, som har någon del i uppenbarelsen. Det lämnas alltså inget utrymme åt en verklig människa i början av den kristna rörelsen. Paulus gör klart att han fått sin kunskap och budskapet om Kristus ur Skriften, med hjälp av Guds inspiration.

Del 4: Ett offer i det andliga riket

Paulus förlägger inte Kristi död och uppståndelse till jorden eller i historien. Enligt honom skedde korsfästelsen i den andliga världen, i en övernaturlig dimension ovanför jorden bland demonandarna (enligt många vetenskapsmän är det dessa som omnämns under beteckningen "denna tidsålders mäktige" i 1 Kor. 2:8). Hebréerbrevet placerar Kristi offer i en himmelsk helgedom (kap 8, 9). Jesajas Himmelsfärd, ett sammansatt judisk-kristet verk från det sena första århundradet, beskriver (9:13-15) att Satan och hans demoner korsfäster Kristus i firmamentet (den himmelska sfären mellan jorden och månen). Kunskapen om dessa

händelser kom av visionära erfarenheter och från Skriften, som sågs som ett fönster in i Guds högre andliga värld och hans verksamhet.

Del 5: Frälsning i ett skiktat universum

Gudarnas aktiviteter i det andliga riket var en del av antikens uppfattning (grekernas och judarnas) om ett universum i flera skikt, som sträckte sig från den materiella världen där människorna lever, genom flera sfärer i himlen, som tänktes bebodda av olika gudomliga varelser, änglar och demoner, till den högsta nivån av ren ande, där den yttersta guden uppehöll sig. I platonsk filosofi (som påverkade judiskt tänkande) var den andliga världen tidlös och fullkomlig, och tjänade som modell för den ofullkomliga och tillfälliga materiella världen nedanför. Den förra var den äkta verkligheten, åtkomlig för intellektet. Andliga processer pågick där, med verkningar, inklusive frälsning, på mänskligheten nedanför. Särskilda "mänskliga karaktärsdrag" som gavs åt Kristus (se Rom 1:3) var sidor av hans andliga världs natur och högre motsvarigheter till karaktärsdragen i den materiella världens. Detta kunde uttydas vid läsning av Skriften.

Del 6: En värld av frälsande gudomar

Kännetecken och myter förknippade med Kristus påminner på många sätt om dem som finns i den tidens grekisk-romerska frälsningskulturer – kända som "mysteriereligioner" – vilka var och en hade sin frälsande gud eller gudinna. De flesta av dessa, t.ex. Dionysos, Mithras, Attis, Isis, Osiris, ingick i myter, i vilka gudomen hade övervunnit döden på något sätt, eller utfört någon handling som skänkte förmåner och frälsning åt sina anhängare. Sådana aktiviteter betraktades som skeenden i det övre andliga riket, inte som händelser på jorden eller i historien. Många av dessa kulturer hade heliga måltider (liknande Paulus Herrens måltid i 1 Kor 11:23 f) och frammanade mystiska relationer mellan den troende och Gud, liknande det som Paulus talar om mellan de troende och Kristus. Den tidiga kristendomen var en judisk sekt inom denna vitt spridda frälsningskultur.

Del 7: Den förmedlande sonen.

Den kristna "Sonen" är också ett uttryck för den dominerande religiösa uppfattningen under den hellenistiska eran, dvs. att den yttersta guden är överjordisk och inte kan ha någon direkt kontakt med den materiella världen. Han måste uppenbara sig och ha kontakt med människorna genom en förmedlande kraft, en sådan som "Logos" i den platonska (grekiska) filosofin eller gestalten "Visheten" i det judiska tänkandet. Den senare hittar man i dokument som Ordspråksboken, Baruk och Salomos vishet. Denna kraft sågs som en emanation, ett utflöde av Gud, en makt som hade hjälpt till att skapa och uppehålla universum och nu tjänade som en personifierad förmedlare av kunskap och gemenskap, mellan Gud och världen. På detta sätt beskrev också de tidiga kristna författarna sin "Jesus Kristus", en himmelsk gestalt som var en judisk-sekteristisk variant av de förhärskande myterna och tankemönstren.

Del 8: En enda berättelse om Jesus

Alla evangelierna härleder sin grundberättelse om Jesus från Nasaret ur en enda källa: den som en gång skrev den första versionen av Markusevangeliet. Att Matteusevangeliet och Lukasevangeliet är omarbetningar av Markus med tillägg av mestadels undervisande material är numera en nästan allmän uppfattning bland forskarna. Många anser också att även Johannes haft en synoptisk källa, från vilken han hämtat huvuddragen för Jesu verksamhet

och död. Vi har alltså en kristen rörelse, som sträcker sig över halva det romerska imperiet under ett helt århundrade, och som ändå bara har lyckats åstadkomma en enda version av de händelser som förmodas ligga i dess början. Apostlagärningarna, som historisk källa till Jesus och den kristna rörelsens början, kan man inte förlita sig på, eftersom det är ett partiskt verk från andra århundradet, och beroende av evangelierna. Apostlagärningarna är medvetet försök att skapa en bild av kristendomens ursprung, som skall kunna spåras till en enhetlig grupp av apostlar i Jerusalem, vilka var följeslagare till en historisk Jesus. Många forskare medger idag att mycket i Apostlagärningarna är ren och skär dikt.

Del 9: Evangelierna som (uppdiktad) ”midrash”

Evangelierna innehåller inte bara grundläggande och oförenliga skillnader i sina berättelser om Jesus. De har satts ihop enligt en gammal judisk sedvänja som kallas ”midrash”, vilket innebär en omarbetning och utvidgning av Skriften. Midrash innebar att man kunde återberätta äldre bibliska historier i nya miljöer. Så är exempelvis Markusevangeliets Jesus från Nasaret tecknad som en ny Moses, med drag som har en motsvarighet i berättelserna om Moses. Själva passionshistorien är en pastisch på verser från Psaltaren, Jesaja och andra profeter, och som helhet återberättar den en vanligt förekommande saga, som man finner hos äldre judiska författare, den om ”Den oskyldige och rättfärdiges lidande och återupprättelse”. Det är fullt möjligt att Markus inte alls avsåg att skildra en historisk figur eller historiska händelser, utan att han skapade en berättelse efter judisk modell, som skulle användas i liturgin vid den kristna gudstjänsten. Liberala teologer betraktar numera evangelierna som ”trotdokument”, och inte som exakta historiska dokument.

Del 10: Samfundet ”Q”

I galileiska kretsar, som var skilda från de evangeliska (vilka förmodligen alla kom från Syrien) fanns en judisk rörelse vid början av första århundradet, numera känd som ”Q”. Den predikade ett kommande Gudsrike och satte under sin tid ihop en samling av visdomsord, etik och profetiska utsagor. Q-samfundet diktade möjligen själva fram en mänsklig grundgestalt, som betraktades som upphovsman till visdomsorden. På sätt vi ännu inte känner till smälte denna gestalt samman med evangeliernas Jesus, Q-dokumentet med visdomsord användes av Matteus och Lukas, för att ge mer kött på benen åt deras omarbetningar av Markusevangeliet. En del moderna forskare tror att de har funnit den ”äkta” Jesus i Qs rötter, men detaljer och mönster i Qs utveckling tyder på att det inte fanns någon Jesus i församlingens tidigare stadier. Dess rötter pekar mot en typ av grekisk undervisning som kallas kynism, vilken omöjligtvis kunde ha sitt ursprung i en enskild individ, än mindre i en judisk Gudsrikespredikant.

Del 11: En tumultartad mångfald

Urkunderna visar ett tidigt kristet landskap, som är ett virrvarr av olika församlingar och sekter, ritualer och trosföreställningar om ett Kristus/Jesus-väsen. De har för det mesta ingen gemensam grund och ingen central styrning. Det som också saknas är någon som helst idé om en apostolisk tradition, som går tillbaka på en mänsklig gestalt och hans lärjungekrets. Forskare vill gärna tolka detta landskap som uttryck för många olika reaktioner på den historiske Jesus, men ett sådant fenomen är inte bara otroligt, det har heller inte på något sätt kunnat bekräftas med tillgängliga fakta. Istället återspeglar all denna mångfald olika och oberoende uttryck för de breda religiösa strömningarna vid den tiden, strömningar som baserades på förväntningar om ett Gudsrike och på tron på en gudomlig kraft som förmedlade

kunskap om Gud och en väg till frälsning. Först i evangelierna, som förmodligen började dyka upp först i slutet av första århundradet, blev många av dessa element sammanförda, för att skapa den sammansatta gestalten Jesus från Nasaret, i en midrash-liknande historia om dennes liv, verksamhet och död, förlagd till Herodes och Pontius Pilatus dagar.

Del 12: Jesus blir historia

När evangeliernas midrashkaraktär hade förlorats ur sikte av senare generationers hednisk-kristna, startade en gradvis utveckling under andra århundradet mot en tro på evangeliernas Jesus som en historisk person. Detta var motiverat av politiska överväganden i striden för att etablera den rätta tron och en central makt mitt ibland mängden av tidiga kristna sekter och trosriktningar. Först med Ignatius från Antiokia, strax efter början av andra århundradet, ser vi det första uttrycket i kristna (icke-evangeliska) skrifter för en tro på att Jesus hade levt och dött under Pilatus tid, och först mot mitten av det århundradet finner vi någon förtrogenhet i den vidare kristna världen, med skrivna evangelier och acceptering av dem som historiska berättelser. Många kristna apologeter [försvarare av kristendomen/övers.anm.] ignorerar fortfarande under senare delen av seklet, en mänsklig grundares existens. Kring år 200 hade en kanon av auktoritativa dokument utformats, vilka hade nytolkats för att passa till evangeliernas Jesus, som nu betraktades som en verklig historisk människa. Kristenheten gick in i en ny framtid grundad på ett monumentalt missförstånd om sitt eget förflutna. (Se "Det andra århundradets apologeter")

Det lagda pusslet.

Moderna kritiska forskare har demonterat berättelsen om Jesus för att försöka ta till vara bilden av en inspirerande vis man, som bättre passar en mer rationell och upplyst framtid, och göra sig av med en föråldrad, uppoffrande gudomlig frälsare från det förflutna. Några av dem närmar sig antagandet att Paulus Kristus inte hade någon koppling till en historisk person, medan de placerar sin nya predikar-Jesus som endast ett element i den judisk-hellenistiska syntes som ledde fram till kristendomen. Den vise mannen är emellertid en konstgjord skapelse, en feltolkning (då som nu) av yttringarna från den tidens många sekter. Samband och linjer i utvecklingen, som forskarna har skapat, för att få sina scenarier att hänga ihop, stöds i stor utsträckning inte av tillgängliga bevis. Bitarna i Jesuspusslet kommer inte att passa ihop, om man inte avstår från alla förväntningar om att stöta på ett historiskt mänskligt ansikte.